

СТАНОВИЩЕ

от проф. д-р Ростислава Георгиева Тодорова-Енчева
Шуменски университет „Епископ Константин Преславски”

относно дисертационен труд на тема
**„ДОКТРИНАЛНОТО ПРОТИВОБОРСТВО МЕЖДУ
ХРИСТИЯНСТВОТО И ИСЛЯМА
(според Ерес 101-ва на св. Йоан Дамаскин)”**

за присъждането на научната степен „доктор на науките”
в професионално направление *2.4 Религия и Теология*
(*Теология - Систематическо богословие (История на религиите)*)

на **проф. д-р Клара Асенова Тонева**

Обсъжданият научен труд оперира в обширното поле на многовековните взаимоотношения между християнството и исляма, поставя отново въпросите за съвместяването на религиозната и културната идентичност, за твърдостта на границите между религиозните убеждения и ценностните системи, за съчетаемостта на емпатията и съвместното съжителство с опазването на чистотата на вярата, представяйки ги през призмата на творчеството на един от стълбовете на вярата – св. Йоан Дамаскин. Проф. Тонева концентрира вниманието си върху 101-ва глава от Дамаскиновия „За ересите“, обосновавайки избора си на изходна позиция с първенството на този полемичен текст и със сигурността на неговото авторство. Мотивите за написването на този труд лежат в обширното присъствие на исляма и предизвикателствата, породени от неговото съжителство с християнството в актуалната обществена ситуация (с. 10-11), както и в изследователския интерес на автора, така добре представен още в предговора (с. 4-6).

Обектът и предметът на дисертационният труд са ясно посочени, изложена е конкретна работна хипотеза с три основни дяла, методологията и хронологичната рамка са коректно подбрани (с. 11-12). Основната цел на автора, да изследва доктриналното

противоборство между исляма и християнството според 101-ва Ерес на св. Йоан Дамаскин, е осъществена чрез задълбочен анализ на подбран изворов материал, който откроява различията между двете религии, проследява характера на богословската дискуссия по темата и дава гледната точка на православната мисъл за исляма. От тук произтичат и четирите задачи, които авторът поставя за постигане в изследването (с. 13-14). Прави впечатление изключително задълбоченият библиографски преглед, подробно представен за всяка една от главите.

Дисертационният труд обхваща 453 страници текст, структуриран е по класически за научните изследвания начин, в седем основни глави и необходимите към тях атрибути. Последователно се разглеждат появата и доктриналното оформяне на исляма (Глава I), взаимоотношенията и полемиката между юдео-християнската традиция и исляма, заедно с възгледите на св. Йоан Дамаскин върху исляма (Глава II), различията на исляма и християнството в разбирането на откровението (Глава III), значението на Христовия Кръст и проблематичността на Кръстната жертва за исляма (Глава IV), християнското и ислямското разбиране за общност и солидарност (Глава V), разликите между християнската и ислямската антропология, заедно с представите за смисъла на живота и проблема за образа (Глава VI), разбирането за любовта и есхатологията (Глава VII).

Заклучителната част на дисертационния труд обобщава резултатите от изследването и ясно извежда в кратка форма основните доктринални различия между християнството и исляма, започвайки с характера на съдържанието на Корана, минавайки през ислямските доктринални представи и доводите, с които каламът ги отстоява и защитава, заедно с изкривената употреба на библейските текстове, за да достигне до излагането на твърдото и аргументирано становище на св. Йоан Дамаскин, че ислямът не е богооткровена религия и Мохамед не е пророк (с. 384-397).

В рамките на едно кратко становище относно качествата на разглеждания дисертационен труд, мнението на пишещия отзива не може да бъде широко разгърнато. И понеже в този случай липсват поводи са отправяне на сериозни забележки, ще се ограничи с това да изложи най-важните аспекти от положителното ми мнение за труда на проф. Тонева. Много неща в това изследване оставят приятно впечатление на читателя (убедена съм, че това ще се случи и с читателите, които са извън строго научната общност), като на първо място ще поставя умелия полемичен стил на автора. Още в увода проф. Тонева

определя труда си като полемичен, с подчертан критично-аналитичен характер (с. 30), но не всяка полемика е успешна, дори и когато защитава правилната кауза. В своето изследване авторът демонстрира уменията си да полемизира успешно, без да изпада в двете крайности – на индиферентното излагане на факти и сумаризирането на „за“ и „против“ или на емоционалното гомеене на врага, което замъглява разума и се превръща в пропаганда. В съвременните условия на войнстващ либерализъм и пропаганден релативизъм това е особено важно. Умерено, но ясно и съвсем твърдо, проф. Тонева защитава истинността на Православната вяра и критично оборва доктриналните постановки на исляма.

Прекрасно впечатление прави не само ерудицията, изследователските и богословските умения на автора, но и нейният грамотен и правилен изказ, нейното умение да борави със словото, спорейки, оборвайки, но без да предизвиква превръщането на разликите в разломи (с. 397). По думите на проф. Тонева, тази докторска дисертация не е безупречна и виждам защо тя посочва някои от възможните критики към изследването (с. 30). Съгласна съм, че дисертацията не е безупречна, в смисъл, че не съществува наистина безупречна дисертация. Научните трудове, дори и тези, върху които авторът работи десетилетия, никога не са напълно завършени и напълно безупречни, те са само стъпка напред, принос към общия поток на човешкото знание, върху който да стъпи следващият изследовател, за да допринесе и надстрои. Смятам, че проф. Тонева е успяла да направи точно това – да представи знанията си на опитен учен и със своя дългогодишен труд да даде своя принос към развитието на богословската наука, за което я поздравявам. Сигурна съм, че нейната дисертация ще бъде полезна за аудиторията, посочена от нея, както и за по-широките кръгове читатели.

Авторефератът е структуриран в обем от 33 с. и представя достатъчно ясно съдържанието, основните моменти и приносния характер на изследването. Считам формулираните шест приноса (с. 31) за наистина значими и подчертавам като особено ценни богословското аргументиране на дебата като средство за диалог и практическата насоченост на изследването, т.е., неговия научно-приложен характер. В автореферата са посочени публикациите на автора по темата на дисертацията – пет студии и девет статии (с. 32-33), които демонстрират мащаба и задълбочеността на нейната научна дейност, а справката за забелязаните цитирания недвусмислено показва въздействието и значението на изследванията ѝ.

В заключение бих искала да заявя, че оценявам високо фундаменталния и научно-приложния принос на представения дисертационен труд и гласувам с убедено „да” за присъждането на научната степен „доктор на науките” на кандидата проф. д-р Клара Асенова Тонева. Предлагам на останалите членове на уважаемото жури също да гласуват положително.

4 януари 2023

проф. д-р Ростислава Г. Тодорова-Енчева